

Psihološke razlage družbenih pojavov
(G. Tarde, W. Mc Dougall, S. Freud...), PSIHOANALIZA, BIHEVIORIZEM

Individualno-psihološke (psihologistične) teorije:

- 1* Ta pristop razlaga družbene pojave s pojmi kot so: nagon (instinkt), motiv, nagib, psihološkimi pojmi.
- 2* V družbi ni ničesar razen posameznikov in njihovih dejanj. Psihološka razlaga družbenih pojavov ne upošteva da gre pri družbi za nekaj več kot le za seštevek posameznikov in njihovih posameznih zvez.
- 1) **Tarde** (1843 - 1904) - francoski mislec, je **družbene pojave razlagal predvsem z zakoni posnemanja** (imitacije). Le malo posameznikov je takih, ki razširjajo kaj novega (inovacije), kar je izraz njihove nadarjenosti, večina le posnema njihov notranji vzorec.
- 2) **Mc Dougall** (1871 - 1938) - velja za začetnika socialne psihologije (moderna panoga med sociologijo in psihologijo). **Instinkti so podedovane biološke lastnosti posameznika**, da na ločene zunanje dražljaje vedno reagira na isti način. Vsak družbeni pojav razlaga z enim ali večjimi instinkti. Instinkt je vedno povezan z določenim občutjem. Različne pojave je razlagal z istimi instinkti. Ti so nespremenljivi. Družbeno življenje pa je polno sprememb in jih zato ni možno razlagati z instinkti.
- 3) **Weber** (1864 -1920) - zastopa antipozitivistično stališče, **naloga sociologije je da razkrije smisel, pomen, ki ga posameznik pripisuje svojemu vedenju**, ravnanju in da razloži, kako to dojemajo drugi. Naloga sociologije je razodevanje notranjega pomena človeške dejavnosti.
- 1* **Sociologija naj razlaga smisel družbenih pojavov**, to pa naj ne temelji na enostavnem vživljanju in razumevanju občutij posameznika, ampak na intelektualnem umevanju, ki bi sledilo določenim metodološkim pravilom.
- 2* **Weber** je postavil tudi zahtevo po oblikovanju IDEALNIH TIPOV kot teoretičnih konstrukcij.
- 3* **Idealni tipi so teoretični modeli, ki jih ustvarjamo za primerjavo z izkustveno stvarnostjo in za razvoj teoretične analize.**
- 4* **Idealni tipi so skupki zvez med obnašanji posameznikov**, pri čemer se hipostazira njihovo namensko-racionalno obnašanje. S pomočjo idealnih tipov pride najpopolneje in brez zunanjih vplivov do izraza smisel in pomen neke družbene oblike ali obnašanja.
- 5* V svojih najpomembnejših delih je **proučeval odnos med religijo in gospodarstvom**. Ukvarjal se je z konfucionizmom, taoizmom, hinduizmom, budizmom, judaizmom in krščanstvom. Preko tega je raziskoval vpliv idej na organizacijo gospodarstva in družbe. **Protestantizem bi naj odločilno vplival na nastanek kapitalizma v Evropi**. Vnaprej je znano, kdo je zveličan in kdo preklet. Življenje moramo posvetiti izpopolnjevanju verskih dolžnosti. **Smotrno racionalno delovanje** (čimbolj ekonomično) je torej s protestantizmom dobilo odločilno vzpodbudo kot model družbenega ravnanja in organizacije. V razlagi razvoja družbe daje prednost kulturnim (Marx pa materialno-ekonomskim) dejavnikom. Kulturnim dejavnikom pripisuje prevelik pomen.
- 4) **Dilthey - tolmačenje je zreduciral na emocionalno dimenzijo.**
- 5) **Freud** (1856 1939) - študiral je medicino, psihiater. V središču Freudovega razmišljanja je struktura in dinamika osebnosti (najpomembnejši del je biološke narave) to je **nagon življenja ali ljubezni**.
- 1* Energija, ki žene k zadovoljitvi teh nagonov (nagona življenja in ljubezni) je **libido oz. destrudo**.

- 2* Ta dva nagona tvorita najglobljo plast človekove osebnosti - **id**. Za tip in razvoj osebnosti je najpom., kako in v kakšni meri pride do njune zadovoljitve (če ne pride pojavijo patološke motnje).
- 3* Ostali dve plasti osebnosti predstavljata nekakšno nadstavbo prve.
- 4* Drugo plast, **ego** lahko približno opredelimo kot razum (do njega pride zaradi tega ker ni možno zadovoljevati nagonov neomejeno).
- 5* Tretjo plast **super-ego** bi lahko opredelili kot vest. Gre za sprejemanje družbenih vrednot in norm, ki so med posameznikovo socializacijo postale integralen del njegove osebnosti. Do interiorizacije družbenih vrednot prihaja skoraj izključno v družini (oče kot nosilec imperativne in represivne oblasti). V takšnih okoliščinah se otrokove potrebe skorajda ne morejo uresničiti zato pride do **Ojdipovega kompleksa (moški)** in do **Elektrin (ženska)**. Torej naklonjenost do staršev nasprotnega spola in sovražen odnos do staršev istega spola. To bi naj bilo univerzalno.
- 3* **Naloga vzgoje, socializacije in kulture** je da omejijo uresničevanje izvirne instinktivne energije in opravijo interiorizacijo dovoljenih modalitet uresničevanja, kar delno privede do deseksualizacije te energije in njene preobrazbe v družbeno koristne oblike.
- 4* **Najglobljo plast osebnosti tvorijo instinkti** (socializacija jih ne more spremeniti) sta v nenehnem nasprotju, sta naravnani proti uresničevanju človekovih nagonov, zato je človek v družbi nujno nesrečen. Ker je družina osnovna predstavnica družbe ima človek željo, da zbeži iz nje.
- 5* **Sublimacija instinktivne energije** naj bi bila hkrati vir vseh tvorb civilizacije in psihopatologije (raziskave tega ne potrjujejo) njegovo delo pomembno ker je prvi pokazal na pomen nezavedne plasti človekove osebnosti.
- 6* **Individualno-psihološki pristop** pride do izraza tudi na metodološki ravni, v raziskavah družbenih pojavov. V sodobnih anketnih raziskavah je pogosta interpretacija družbenega življenja z osebnostnimi potezami. Vendar ne upoštevajo dovolj specifičnosti človeške družbe, ampak jih reducirajo na delovanje posameznikov, determinirano s psihičnimi lastnostmi osebnosti (domnevajo, da je s zaznavanjem lastnosti posameznikov mogoče spoznati objektivne družbene pojave). Pozabljajo, da družba ni samo skupek posameznikov, ampak tudi nekaj več. Prizadevajo si, da bi družbene pojave razlagali z družbenimi dejavniki. Izpostavljenost šolanju širi racionalen odnos, ki poskrbi za to, da je religioznost manj privlačna.
- 7* **Avtoritarnost- psihološki pojem**. Osnovne v sociologiji prisotne teorije psihološkega značaja.

Psihološke teorije in razlage v sociologiji

V sociologiji težijo k temu, da bi pojave razlagali z družboslovnimi znanostmi. Dviguje se stopnja izobrazbe, s tem pa se dviguje število manj religioznih. Vključenost v šolanje je dejavnik povezan z nereligioznostjo. To pa je povezano s tem, da je religioznost vedno bolj šibka. To dalje ne pomeni, da med najbolj izobraženimi ni religioznih. Potrebno je vključiti psihološke dejavnike. Religioznost je namreč bolj prepričljiva in manj privlačna. Težko je izvesti sociološko razlago brez spuščanja v psihologijo. Teorije psihološkega značaja so: psihoanaliza, biheviorizem...

I. PSIHOANALIZA □ *povzeto iz predavanja*

1) Sigmund Freud (1856 1939) - bil je zdravnik, psihiater. Po njegovi teoriji sestoji osebnost posameznika iz treh komponent, vsak ima **TROPLASTNO STRUKTURO OSEBNOSTI** :
ID - EGO - SUPEREGO:

1. **ID (= ono)** □ tvoja nagonška, biološka plast osebnosti. Gre za najglobljo, temeljno plast osebnosti, to je tisto, ki jo tvorita dva instinkta (po svojem značaju so nebrzdani):
  - a) **Instinkt življenja ali spolni instinkt - eros.**
  - b) **Instinkt smrti in uničevanja - tanatos.**

6* Delovanje IDA doživljamo kot neobvladljive vzgibe, ki se jim ne moremo upreti. Vlada mu načelo ugodja in teži k zadovoljevanju nagonov, neglede na zahteve okolja.

7* Energija, ki žene posameznika k zadovoljitvi teh nagonov je:

- a) **libido** (= to je energija seksualnega nagona ali erosa) *ali*
- b) **destrudo** (= smrtni nagon, ki se kaže kot agresija).

Nad ID-om se nadgradita:

- 2. **EGO** (= **jaz**) - nakazuje kako uresničevati te instinkte oz. naše želje, intelektualnega značaja;
- 2. **SUPEREGO** (= **nadjaz**) - brzdajoči element naše osebnosti oz. plast osebnosti ki sestoji od morale, ki jo ponotranjimo s socializacijo in se kaže kot vest;

8* Ti trije elementi ID, EGO in SUPEREGO ne morejo biti v popolnem skladju.

- a) **Genitalni tip** (znati deliti, ljubiti in spoštovati moralo). Obstaja univerzalen socialistični vzorec (oče-tiran, mati-razumevajoča, očetu podrejena) - le v takšnem okolju se lahko oblikuje normalna osebnost;
  - b) V zgodni socializaciji gre otrok skozi več stadijev na katerih se lahko otrokov razvoj zaustavi in pride do **analnega tipa** (nezaupljiv, tvrdoglav, maščevalen, perfekcionista pri delu,...) in
  - c) **oralnega tipa** (lahkoveren, pasiven, pretirano odvisen od mnenj drugih, nagnjen k debelosti...).
- Na podlagi tega so kasnejši misleci rekli, da mora vsak priti skozi določene faze razvoja. Kar pa je zelo pomembno morata biti prisotna oba starša, da se lahko otrok identificira s starši oz. s staršem svojega spola.

2) From in Adorno – sta oblikovala pojem **avtoritarne** osebnosti, ki je polna predsodkov. Gre za zaplankano osebnost, ki se hitro podredi oblasti, sodeluje pri dinamičnih gibanjih...). Ponavadi so pripadniki skrajno desničarskih strank zelo avtoritarni. Pri fašistih so avtoritarne osebnosti. Nekateri menijo da to velja tudi za levičarje - še vedno drži.

2) Lasch - izvedel pojem **narcistične** osebnosti, ki ima videz prijaznosti, dejansko pa je stalno nezadovoljna, je ničemrna s težnjo k večni mladosti,... Takšne osebnosti naj bi bile značilne za današnji čas.

9* Kakšna je osebnost kriminalcev? Imajo šibek superego in imajo defekten ego. Niso našli povezave z družabnim življenjem. Vendar v večjem delu ta psihoanaliza **ni** empirično dokazana.

3) Eysenck - se je lotil tega, da je analiziral psihoanalizo (nekatero točko potrdi, nekatere ne). Menil je, da posamezniki predrugačijo (Freudovci) svojo instinktivno energijo (v vsem iščejo neko instinktivno energijo in to preoblikujejo v nekaj drugega) - to je imenoval **SUBLIMACIJA**.

10* Napisal je delo: The rise and fall the Freunden Emperiar oz. **Vzpon in padec Freudovega imperija**.

11* Freud je pisal o vplivu socializacije na posameznika (ata taki, mati taka). Eysenck je raziskoval ameriške prostitutke in ugotovil, da v njihovem življenju ni bilo razumevajoče in tople matere. On in še nekateri so menili, da se s politiko pečajo tisti, ki so prikrajšani v ljubezni (politika je nek nadomestek za ljubezen). V družbenih pojavih se vedno iščejo neke posebnosti, osebnostne poteze, napake, popačenja.

12* Ameriški sociolog **Meštrovič** je k temu napisal svoje ugotovitve povezane z vojno v bivši YU in menil, da je do spopadov v Bosni prišlo zaradi avtoritarnosti Srbov, preveč ljubečih Hrvatov ter muslimanov z analno osebnostjo;

13* Nasproten način razmišljanja lahko povezujemo s tistim, ki ga je dal Eysenck in izhaja iz 2 **Pavlovih predpostavk** (Pavlov, ruski znanstvenik, ki je delal eksperimente s psi) - **PSI in LUČ** :

- **Pavlova predpostavka** - Pavlov je ugotovil refleksno vedenje pri psih. Osnovni način s katerim se učimo vedenja je nagrajevanje in kaznovanje. Tudi pri ljudeh je osnovni mehanizem za učenje vedenja, **nagrajevanje** in **kaznovanje**. Primanjkuje nam sistematičnega in doslednega kaznovanja pri vzgoji.

- Na POGOJNI REFLEKS se odzovemo, kadarkoli je pogoj podan.

14* V analizi osebnosti je treba upoštevati **4 dimenzije**:

1. **inteligentnost** (je razumnost, bistroumnost, ali tudi izobraženost),
2. **ekstravertnost in intravertnost** (je odprtost in zadržanost osebe do družbene zunanosti),
3. **nevroticizem** (je stopnja čustvene labilnosti osebe, živčnost) in
4. **psihoticizem** (je povezan z neobčutljivostjo na kaznovanje, zato jih povezujejo s kriminalom, kriminalci);

15* Eysenck je šel po Freudovi poti. Z vprašalniki je dobil podatke ter analiziral različne osebnosti in jih primerjal. Npr. zapornike je primerjal z njihovimi vrstniki zunaj zapora. Psihoticizem je lahko podlaga za kriminalno dejanje. Odsotnost psihoticizma je podlaga za religioznost oz. katoliško nagnjenje.

16* Razširjen Eysenckov test za ocenjevanje osebnosti je pokazal, da so psihološki pojavi lahko podlaga za razlago, pojasnjevanje družbenih pojavov.

II. BIHAVIORIZEM (bistveno je nagrajevanje in odziv na to) □ *povzeto iz predavanja*

1) **Mc Dougall** - velja za ustanovitelja socialne psihologije. Razvil je sistem instinktov, ki naj bi bili v ozadju vseh družbenih pojavov. Vsak instinkt naj bi bil povezan z nekim občutjem:

- a) INSTINKT STRAHU oz. instinkt bežanja je povezan z občutjem strahu, ki omogoči, da se izogibamo nevarnosti;
- b) INSTINKT RADOVEDNOSTI je povezan z občutjem čudenja;
- c) INSTINKT BOJEVITOSTI je povezan z občutjem jeze;
- d) STARŠEVSKI INSTINKT je povezan z občutjem ljubezni. Ljudje živimo v družbah, kar je Marx razlagal z enim samim instinktom, črednim. Imamo instinktivno nagnjenost, ki nas žene v črede – **instinkt črede** (ljudi žene, da živimo skupaj). Družbene pojave (družino, vojno,...) je pojasnjeval z posameznimi instinkti. Religije pa ni povezal z enim samim instinktom.
- e) INSTINKT PRIROJENE NAGNjenosti naj bi bil tak, da se ne nekaj odzovemo samo na nek posebni način.
  - Težava je ta, da je Mc Dougall z enim instinktom razlagal več različnih stvari. Sploh pa, ker se na instinkte ne moreš popolnoma zanesti.
  - Psihologija pa operira z instinkti, refleksi, motivi, nagibi in z drugimi individualno psihološkimi pojavi. Psihološka razlaga zreducira družbene pojave na individualne. Zreducira družbeno na individualno.

2) **Weber** - meni, da je sociologija najpomembnejši zagovornik psiholoških teorij.

17* Webrovo najpomembnejše delo je: **Gospodarstvo in družba**, ki ga piše do konca življenja in je skup njegovih spisov, ki so jih objavili po njegovi smrti.

18* Weber meni, da sociologija pojasnjuje družbene pojave s tolmačenjem smisla, ki je vsebovan v nagibih posameznikov.

19* Weber je izdelal tipološko analizo, potem pa zagovarjal, **oblikoval tipologijo vedenj / delovanj**:

1. TRADICIONALNO DELOVANJE □ izvajamo, ker spoštujemo običaje (ker tako zapovedujejo, se ne upiramo)
2. AFEKTIVNO DELOVANJE □ izvajamo, ko nas premegajo močna čustva (strah, sovraštvo,...);
3. VREDNOTNO - RACIONALNO DELOVANJE □ vedemo se na nek način, ker spoštujemo nek vrednotni kodeks in upoštevamo, kar narekuje čast neglede na posledice (kapitan zadnji odide z ladje, ki tone);
4. SMOTRNO - RACIONALNO DELOVANJE □ gre za razmislek (ker naši zastavljeni cilji, sami po sebi niso racionalni, določeni so z našo sebičnostjo, mi začnemo tehtati sredstva in ceno, ki jo moramo plačati za doseg te ciljev: tehtamo stroške in dobičke, učinkovitost sredstev,...).

8* Smotno - racionalni tip vednje se najbolj uveljavlja v moderni družbi. Zagnal ga je protestantizem, ki je v nasprotju z orientalskimi religijami, ki zagovarjajo fanatizem (= *strastnost, prenapetost, sanjarstvo, vnema*);

9* Po Webrovem mnenju opuščamo tradicijo, čustvenost in tudi vrednotno-racionalnost.

20* Zaradi te klasifikaciji, tipologije delovanj Webra prištevamo k INDIVIDUALNO PSIHOLOŠKI SOCIOLOGIJI.